

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПЕРШІ КРОКИ РОЗВИТКУ ТА СТАРІ ПРОБЛЕМИ*

© 2017 ШУБЕНКО І. А.

УДК 334:336.1:352

Шубенко І. А. Децентралізація – перші кроки розвитку та старі проблеми

Метою статті є розробка пропозицій щодо пошуку шляхів удосконалення матеріальної та фінансової баз об'єднаних територіальних громад. Нині відбувається процес децентралізації влади, що полягає в передачі на місцевий рівень повноважень держави. Сьогодні можна констатувати як успішні кроки цієї реформи, так і те, що залишаються старі проблеми в об'єднаних територіальних громадах. Одними з таких проблем є практична відсутність у громад землі сільськогосподарського призначення та виплата заробітної плати неофіційно, що скорочує податкову базу для формування фінансових ресурсів громади. Перше питання потребує вирішення через низку організаційно-правових заходів, друге – через систему стимулювання створення офіційних робочих місць. Керівники громад можуть не лише допомагати у створенні нових робочих місць у галузі сільського господарства, але і брати участь у створенні аграрних кооперативів, використовуючи комунальні ресурси. Ці заходи нададуть змогу розширити фінансові ресурси, що стимулюватиме самостійність громад.

Ключові слова: децентралізація, фінансова децентралізація, органи місцевого самоврядування, об'єднана територіальна громада, ресурси громади, робочі місця.

Табл.: 3. Бібл.: 14.

Шубенко Інна Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту, Житомирський національний агроекологічний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: INNA75@ukr.net

УДК 334:336.1:352

Шубенко И. А. Децентрализация – первые шаги развития и старые проблемы

Целью статьи является разработка предложений по поиску путей совершенствования материальной и финансовой баз объединенных территориальных общин. Сейчас происходит процесс децентрализации власти, который заключается в передаче на местный уровень полномочий государства. Сегодня можно констатировать как успешные шаги этой реформы, так и то, что остаются старые проблемы в объединенных территориальных общинах. Одними из таких проблем являются практическое отсутствие у общин земли сельскохозяйственного назначения и выплата заработной платы неофициально, что существенно сокращает базу налогообложения для формирования финансовых ресурсов общины. Первый вопрос требует решения с помощью организационно-правовых мер, второй – с использованием системы стимулирования создания официальных рабочих мест. Руководители общин могут не только помогать в создании новых рабочих мест в отрасли сельского хозяйства, но и принимать активное участие в создании аграрных кооперативов, используя коммунальные ресурсы. Эти меры дадут возможность расширить финансовые ресурсы, стимулировать самостоятельность общин.

Ключевые слова: децентрализация, финансовая децентрализация, органы местного самоуправления, объединенная территориальная община, ресурсы общины, рабочие места.

Табл.: 3. Библ.: 14.

Шубенко Инна Андреевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Житомирский национальный агроэкологический университет (Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина)

E-mail: INNA75@ukr.net

UDC 334:336.1:352

Shubenko I. A. The Decentralization – First Steps of Development and Old Problems

The article is aimed at developing proposals to find ways to improve the material and financial bases of the United territorial communities. The process of decentralization of power, which is going on currently, means transferring the authorities of the State to the local level. Today we can acknowledge both the successful steps of this reform and the fact that old problems are persistent in the United territorial communities. To the problems of such kind belong the virtual lack of agricultural land in communities and the payment of salaries informally, which significantly reduces the taxation base, necessary for development of the community's financial resources. The first of the above issues needs to be addressed through institutional and legal measures, and the second – through a system of incentives for the creation of official jobs. The community leaders may not only assist into creating new jobs in the agricultural sector, but also take an active part in the creation of agrarian cooperatives, making use of communal resources. These measures will provide an opportunity to increase financial resources and encourage the communities' autonomy.

Keywords: decentralization, financial decentralization, local government bodies, united territorial community, community resources, jobs.

Tbl.: 3. Bibl.: 14.

Shubenko Inna A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor, of the Department of Finance and Credit, Zhytomyr National Agroecological University (7 Staryi Bulvar, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: INNA75@ukr.net

* Стаття підготовлена відповідно до затвердженої наукової теми кафедри фінансів та кредиту Житомирського національного агроекологічного університету: «Фінанси в умовах бюджетної децентралізації», номер державної реєстрації 0116U004551.

Три роки тому стартувала реформа місцевого самоврядування, яка ґрунтується на засадах Європейської Хартії місцевого самоврядування і впроваджується на основі Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Нині головним завданням реформи є досягнення ефективного розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування й органами виконавчої влади та формування самодостатніх і фінансово самостійних об'єднаних територіальних громад в Україні на принципах субсидіарності та децентралізації. Для виконання функцій об'єднаною територіальною громадою, звичайно, потрібні фінансові та матеріальні ресурси. Першим кроком на шляху реалізації реформи стало внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріплення стабільних джерел доходів для їх реалізації.

Про позитивні результати фінансової децентралізації вже багато разів наголошувалося – це щорічне зростання обсягів власних ресурсів місцевих бюджетів, їх частки в структурі центрального бюджету, можливість органів місцевого самоврядування спрямовувати кошти на видатки розвитку, реалізація різноманітних інфраструктурних проектів, про що свідчать не лише вітчизняні науковці, але і зарубіжні дослідження [7; 8; 13; 14].

Поряд з позитивними аспектами здійснення децентралізації в системі органів управління на регіональному рівні залишаються невирішеними ряд питань, які варто розглядати більш системно, зокрема питання неповного використання всіх ресурсів, які можуть бути в розпорядженні громади, перш за все, земельних. Адже продукція для аграрної галузі створюється саме в сільській місцевості. Нині, за даними органів статистики, значна частка продукції виробляється невеликими за розмірами особистими селянськими, фермерськими господарствами. Бажаючи працювати на землі, безпосередні виробники мають багато проблем зі збутом своєї продукції, стикаються з низькими закупівельними цінами, відсутністю доступу до кредитних ресурсів та соціальної захищеності.

Вирішити ці та інші проблеми, які накопичувалися роками досить складно, але можливо – через розширення та детінізацію діяльності існуючих сільськогосподарських підприємств різних форм власності та господарювання, формування аграрних кооперативів, переробних підприємств. Звичайно, у цьому разі територіальні громади повинні мати у своєму розпорядженні не лише фінансові, але і земельні ресурси.

Нині питання децентралізації є досить популярним і розглядається багатьма фахівцями у сфері державного управління, економістами, юристами, управлінцями різних рівнів влади. Зокрема, викликають інтерес та мають практичне значення роботи вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема І. Волохової, М. Менджула, О. Рогача, Л. Нікітенко, Т. Тарасенка, І. Луніної, Б. Малиняка, М. Деркача, С. Макрешанської, Г. Петревського, А. Родрігеса-Росе, А. Кройер та інших.

Проблеми, які вони розглядають, зачіпають інтереси органів місцевого самоврядування, об'єднаних те-

риторіальних громад, наповнення їх бюджетів, організаційно-правових аспектів здійснення реформи в Україні та країнах Європи. Вони є цікавими не лише для керівників відповідних державних структур, але і для широкого кола громадян. Незважаючи на таку зацікавленість науковцями питаннями децентралізації, здійснення реформи виносить на поверхню все нові та нові проблеми, які потребують організаційно-правового, управлінського або фінансового вирішення. На нашу думку, питання забезпечення об'єднаних територіальних громад земельними та фінансовими ресурсами є недостатньо вивченим, що знижує базу оподаткування новоутворених громад і, як результат, – рівень доходів місцевих бюджетів.

Метою статті є розробка пропозицій щодо пошуку шляхів удосконалення матеріальної та фінансової бази об'єднаних територіальних громад. Для досягнення мети окреслено такі *завдання* дослідження: оцінити стан об'єднання в територіальні громади у Житомирській області, проаналізувати проблеми, з якими зіштовхуються територіальні громади, обґрунтувати шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження є ресурси, які знаходяться в розпорядженні громади. *Предметом* дослідження виступають теоретико-практичні, організаційні засади формування нових для України структурних утворень – об'єднаних територіальних громад.

Основою дослідження є діалектичний метод пізнання, теоретичні положення та організаційно-правові засади створення та діяльності органів місцевого самоврядування, розробки вітчизняних і зарубіжних учених з питань розвитку фінансової та матеріальної складових органів місцевого самоврядування. При дослідженні використовувалися статистико-економічний метод і метод порівняння для аналізу діяльності об'єднаних територіальних громад у Житомирській області, монографічний метод – для вивчення зарубіжного досвіду реформування у сфері місцевого самоврядування.

Матеріальною та фінансовою базою місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є в комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад. Управління матеріальними та фінансовими ресурсами об'єднаної територіальної громади окреслено положеннями Конституції України.

Практичне підтвердження задекларованих державою переваг об'єднаних територіальних громад відбулося в напрямках формування та управління бюджетом громади. Водночас змінами до Податкового кодексу України підвищено фіскальну незалежність органів місцевого самоврядування щодо місцевих податків та зборів, зокрема шляхом надання права самостійного визначення ставок податків та встановлення пільг з їх сплати.

Також запроваджено новий механізм бюджетного регулювання – систему тотального збалансування всіх місцевих бюджетів замінено системою горизонтального

вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя. При цьому вирівнювання здійснюється лише за одним податком – на доходи фізичних осіб, решта платежів залишаються в повному розпорядженні місцевих органів влади. Для здійснення видатків на делеговані державою повноваження в галузях освіти та охорони здоров'я запроваджено нові субвенції місцевим бюджетам – освітню та медичну, які надаються з державного бюджету.

На прикладі фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад Житомирської області розглянемо їх фінансову та економічну спроможність. Відповідно до рішень Центральної виборчої комісії 25 жовтня 2015 р. у Житомирській області відбулися перші вибори голів та депутатів дев'яти об'єднаних територіальних громад, які утворилися внаслідок об'єднання 49 місцевих рад, що були представлені 152 населеними пунктами. Нині в області утворено 32 об'єднані територіальні громади, 9 із них у 2016 р. сформували власні доходи на нових засадах. У *табл. 1* представлено основні кількісні характеристики перших об'єднаних територіальних громад Житомирської області, за іншими – інформація на сучасному етапі лише формується. Об'єднані територіальні громади Житомирської області є доволі різними як за площею громади, кількістю населення, так і за структурою бюджетних закладів, які утримуються за її рахунок. Так, Народицька територіальна громада має найбільше установ, що утримуються за рахунок бюджету громади. Вважаємо, що має бути проведена їх оптимізація, і не лише у цій громаді, але і в інших – залежно від кількості населення, яке проживає на тій або іншій території, та послуг, які надаються такими установами. Основою будь-якого формування є громадяни. Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Охарактеризуємо населені пункти за кількістю зареєстрованих жителів, що розміщені на території

об'єднаної територіальної громади. За даними *табл. 2* можна прогнозувати, що за 10–15 років кількість населених пунктів з кількістю населення до 100 осіб перестануть існувати, а це – 51 населений пункт лише в дев'яти громадах однієї області. Найгірша ситуація склалася у Народицькій територіальній громаді, де найбільша частка населених пунктів з невеликою кількістю жителів (є навіть населені пункти, де не зареєстровано жодного жителя або проживають громадяни лише пенсійного віку). З усіх районів Житомирської області дана об'єднана територіальна громада найбільше постраждала від аварії на Чорнобильській АЕС, через що було прийняте рішення про обов'язкове відселення населення з цієї території ще у 1991 р. Через низку причин таке відселення відбулося лише частково.

Процес зникнення населених пунктів з невеликою кількістю жителів є невідворотним, зупинити його на нинішньому етапі економічного розвитку України неможливо. Крім того, населення сільських територій переживає стійкий період демографічного старіння.

Тому одним із завдань реформи децентралізації має бути збереження тих сіл і селищ, де проживає працездатне населення, є діти та перспективи розвитку таких територій з належною інфраструктурою. Для того, щоб зберегти такі населені пункти, мають, передусім, створюватися робочі місця. Як зауважує І. Волохова, нині скоротилася частка видатків на житлово-комунальне господарство та економіку [2, с. 58], що не могло не позначитися на формуванні робочих місць у базових адміністративно-територіальних одиницях.

Розглянувши інформаційні матеріали об'єднаних територіальних громад Житомирської області, можна стверджувати, що однією з головних проблем є відсутність робочих місць та високий рівень безробіття в сільській місцевості. Молодь не повертається в село після отримання вищої або середньо-спеціальної освіти та мігрує у великі міста в пошуках роботи. Розвиваючи інфраструктуру села, будуючи дороги, дитячі садки, школи, варто подбати і про офіційні робочі місця для працездатного населення.

Таблиця 1

Характеристика об'єднаних територіальних громад Житомирської області

Назва об'єднаної територіальної громади	Площа громади, кв. км	Кількість населення станом на 01.01.2015 р.	Кількість дітей 01.01.2015 р.	Кількість закладів, що утримуються за рахунок коштів громади
Високівська	96,7	2708	526	21
Вишевицька	100,5	3228	554	19
Дубрівська	220,5	5028	658	46
Іршанська	64,2	7482	1230	16
Корнинська	368,5	8169	1542	44
Народицька	1284	9865	1331	105
Новоборівська	209,7	8602	1251	36
Тетерівська	227,4	6509	1350	25
Червоненська	158	5974	881	31

Джерело: складено автором за паспортами об'єднаних територіальних громад.

Таблиця 2

Характеристика об'єднаних територіальних громад Житомирської області за кількістю населення в населених пунктах станом на 1 січня 2015 р.

Назва об'єднаної територіальної громади	Кількість населених пунктів з населенням:		
	до 100 осіб	від 100 до 200 осіб	від 200 до 300 осіб
Високівська	–	–	1
Вишевицька	–	1	–
Дубрівська	5	6	1
Іршанська	1	2	–
Корнинська	5	1	–
Народицька	31	7	4
Новоборівська	7	4	4
Тетерівська	2	3	2
Червоненська	–	1	–

Джерело: складено автором за паспортами об'єднаних територіальних громад.

Проаналізувавши статистичні дані, неважко помітити: якщо в населеному пункті є достатня кількість робочих місць, то він має всі ресурси для свого розвитку. Особливо яскраво це питання проявилось при перших кроках фінансової децентралізації, про що свідчать показники фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад Житомирської області (табл. 3). У 2016 р. доходи об'єднаних територіальних громад зросли у три, а подекуди і в шість разів, що є позитивною динамікою для розвитку громад. Показник «доходи на одного жителя об'єднаної територіальної громади» засвідчує, що лише у двох громадах (Іршанська, Народицька) він перевищив середнє значення (1,87 тис. грн) по об'єднаних територіальних громадах на 0,9 та 1,4 тис. грн відповідно, проти 0,4 тис. грн у 2015 р. Тобто, маємо збільшення доходів на одного жителя громади у 2016 р. Порівняно із 2015 р. майже у п'ять разів у середньому.

Якщо розглянути частку державної субвенції в доходах об'єднаної територіальної громади, то ця частка є

високою, та в середньому по вказаних територіальних громадах складає 45%. Найменшу частку має лише одна громада – Іршанська (6% від загальної суми доходів), що зумовлено високим рівнем власних доходів. Доходи даної громади за 2016 р. на 81% складаються за рахунок податку на доходи з фізичних осіб. Тобто на території громади працюють підприємства, де створені офіційні робочі місця, громадянами сплачується податок на доходи з фізичних осіб, відповідно громада має належний рівень фінансових ресурсів. Головним підприємством селища є Іршанський гірничо-збагачувальний комбінат (філія Державного підприємства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія») – одне з найпотужніших гірничодобувних підприємств Житомирської області та України.

Крім того, на території даної громади працюють каменєобробні підприємства селища: «Рута», «Іван», «Стиль», «Моноліт» – лідери каменєобробної галузі Хорошівського району Житомирської області. Видобуток ільменітових руд і розвиток каменєобробної галузі – це особливість даної територіальної громади.

Таблиця 3

Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад Житомирської області, тис. грн

Назва об'єднаної територіальної громади	Власні ресурси		Державна субвенція 2016 р.	Доходи всього, 2016 р.	Частка державної субвенції в доходах 2016 р.	Доходи на одного жителя	
	2015 р.	2016 р.				2015 р.	2016 р.
Високівська	950	2527	2771,6	5298,6	52	0,35	1,96
Вишевицька	945,5	2716	3080	5796	53	0,29	1,8
Дубрівська	1524,1	2765,1	4715,8	7480,9	63	0,3	1,49
Іршанська	3684,3	19577	1286,9	20863,9	6	0,5	2,79
Корнинська	відсутні дані на офіційному сайті об'єднаної територіальної громади						
Народицька	5956	10850,4	21714,8	32565,2	63	0,6	3,3
Новоборівська	3162,7	6947	4677,5	11624,5	40	0,4	1,3
Тетерівська	3232,2	7013,8	6776,6	13790,4	49	0,5	2,0
Червоненська	2340,5	7191,9	3855,5	11047,4	35	0,4	1,8
Усього/у середньому по громадах	21795,3	59588,2	48878,7	1084466,9	45	0,4	1,87

Джерело: розраховано автором за даними бюджетів об'єднаних територіальних громад, розміщеними на їх офіційних сайтах.

Таким чином, можна стверджувати, що більшість об'єднаних територіальних громад у Житомирській області є дотаційними та не мають реальних стабільних джерел наповнення бюджетів, якщо у громаді невисока кількість робочих місць, відповідно, і фінансові надходження є низькими, тому пріоритетним завданням має стати створення робочих місць і збереження існуючих.

Житомирська область – це не лише промислові підприємства, але і значні можливості для розвитку сільського господарства. Офіційних робочих місць у сфері сільського господарства в Житомирській області, на жаль, сформовано недостатньо для повноцінного розвитку та функціонування галузі. Так, за статистичними даними, протягом січня – лютого 2017 р. у галузі сільського господарства працювало лише 9845 працівників, що на 635 працівників (6,9%) більше, ніж у відповідному періоді минулого року [3]. Головні причини такої низької цифри офіційної зайнятості у сфері сільського господарства, з нашої точки зору, полягають у: відсутності офіційних робочих місць у діючих сільськогосподарських підприємствах; низькому рівні формування аграрних кооперативів, переробних підприємств, фермерських господарств; згортанні окремих державних програм розвитку галузі. Крім того, органам місцевого самоврядування деколи простіше одержати міжбюджетні трансферти, ніж розширити базу оподаткування, конфліктуючи з місцевими жителями, про що зауважує у своїх дослідженнях І. Луїніна та Б. Малиняк [5, с. 66; 6, с. 75].

Тому одним із завдань керівників територіальних громад має стати допомога у створенні робочих місць не лише в комунальній сфері, але і в сільськогосподарському виробництві, а для цього мають бути врегульовані земельні питання.

Більшість територіальних громад України, насамперед сільських, сьогодні позбавлені значної частини ресурсів, які мають стати базовою складовою їхнього розвитку. Перш за все це стосується земельних ресурсів. За територіальною громадою (місцевими радами) закріплено переважно землі в межах населених пунктів. Земля сільськогосподарського призначення перебуває в державній власності та має статус «землі за межами населеного пункту». Такими землями розпоряджається держава через відповідні районні та обласні органи виконавчої влади. Сільські, селищні, міські ради реалізують свої повноваження із земельних питань приблизно на 12,4% території України [1].

Виходячи з цього, сільські, селищні територіальні громади, для громадян, яких одним із найважливіших видів діяльності та доходів є сільськогосподарське виробництво [12, с. 156], позбавлені основного природного ресурсу – землі. Такі громади не можуть самостійно сприяти розвитку аграрної галузі. Як показав зарубіжний досвід країн ЄС, економічний потенціал сільських територіальних громад активізується шляхом створення аграрних кооперативів, переробних підприємств, фермерських господарств членами громади.

Нині не зроблено рішучих кроків для інвентаризації та обліку землі, відомості в державному земельному кадастрі є неповними і не містять інформації про понад 50% земель України. Внаслідок постійного реформуван-

ня, встановлення плати за внесення інформації до кадастрової карти України, зміни структури державного реєстратора прав власності на землю інформація про статус і власників більшості земель не зафіксована або зафіксована з помилками. Відомості з Державного земельного кадастру до новоствореного Державного реєстру речових прав на нерухоме майно не переносяться автоматично, публічна кадастрова карта України [4] не визначає навіть типу власності (державна, приватна, комунальна) для більшості земельних ділянок України. Це стимулює розвиток корупційних схем, зловживань у сфері земельних відносин.

Так, у Програмі розвитку Червоненської територіальної громади на 2017 р. зазначено, що однією з проблем є недостатній рівень виділення коштів з державного та місцевих бюджетів для виконання робіт із землеустрою та охорони земель. Крім того, більше 10 земельних ділянок громади орієнтовною площею 3 га використовуються фізичними особами – підприємцями без правовстановлюючих документів, що призводить до щорічних втрат грошових надходжень до бюджету Червоненської територіальної громади [10].

Новоборівська селищна громада із залученням відповідних фахівців планує у 2017 р. провести заходи з розробки просторової планувальної, землепорядної та землеоцінювальної документації, а саме: проведення інвентаризації земель, створення загального реєстру земельних ділянок; встановлення та затвердження меж населених пунктів Новоборівської об'єднаної територіальної громади, що зазначено у Стратегії розвитку Новоборівської селищної об'єднаної територіальної громади до 2020 року [11]. Результатом такої діяльності для цих громад стане визначений правовий режим землі як територіальної основи економічного розвитку. На прикладі лише двох громад, які розробили і висвітлили плани діяльності та стратегії розвитку, показано, що вирішення питання впорядкування земельних відносин не лише буде сприяти впорядкуванню земель громади, але і створить підґрунтя для розвитку аграрних кооперативів, переробних підприємств та інших структур за участю об'єднаних територіальних громад.

ВИСНОВКИ

На превеликий жаль, наша держава не один рік живе у стані військової агресії з боку Російської Федерації. Нині значні кошти спрямовуються не на економічний розвиток, а на посилення та вдосконалення обороноздатності країни. Тому сподіватися на те, що в розвиток об'єднаних територіальних громад із державного бюджету будуть постійно виділятися фінансові ресурси – не варто. Органи місцевого самоврядування мають самостійно подбати про максимальне використання фінансових, матеріальних та інших ресурсів у своїх громадах.

З метою зміцнення матеріальної бази та розвитку територіальних громад слід законодавчо врегулювати питання передачі в комунальну власність земель державної власності, що розташовані за межами населених пунктів. Слід також удосконалити функціонування єдиної автоматизованої системи державного земельного кадастру України – Кадастрової карти, що надасть змо-

гу забезпечити доступ до отримання інформації щодо земельних ресурсів об'єднаних територіальних громад. Варто також провести облік та інвентаризацію земельних ділянок об'єднаних територіальних громад відповідно до даних земельного кадастру.

З нашої позиції, фінансовими резервами із залучення додаткових надходжень до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад є легалізація заробітної плати в існуючих підприємствах, особистих селянських господарствах, організація нових робочих місць у сільському господарстві через допомогу зі створення аграрних кооперативів, переробних підприємств, залучення в окремі регіони зовнішніх інвестицій. Для цього варто проводити семінари, консультації в сільській місцевості для забезпечення сільського населення належною інформацією щодо розвитку підприємницьких структур і формування офіційних робочих місць.

Ці та інші кроки з формування системи фінансової та матеріальної бази об'єднаної територіальної громади, оптимізації мережі закладів бюджетної сфери, проведення роботи з розширення податкової бази, залучення додаткових доходів до бюджетів територіальної громади та оптимізація витрат бюджету при самостійності у прийнятті рішень місцевими органами влади в подальшому забезпечить комплексний розвиток території.

Звичайно, потребує подальшого дослідження і питання легалізації заробітної плати, яка наразі є актуальною у сфері сільськогосподарського виробництва; детінізації існуючих доходів підприємств, які функціонують на території громад; формування додаткових фінансових джерел громад. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз положень Коаліційної угоди у сфері земельних відносин. URL: <http://zsu.org.ua/novosti/sobytiya1assotsiatsii/10515-analiz-polozen-koalitsijnij-ugodi-u-sferi-zemelnykh-vidnosin>
2. Волохова І. С. Проблеми розподілу витраткових повноважень між рівнями влади в Україні. *Економіка України*. 2013. № 8. С. 55–63.
3. Робочі місця // Управління агропромислового розвитку Житомирської облдержадміністрації. URL: <http://agroprom.zt.gov.ua/index.php/news-apk/615-robochi-mistsia>
4. Кадастрова карта України. URL: <http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta>
5. Лунина І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2014. № 11. С. 61–75.
6. Малиняк Б. С. Детінізація місцевих фінансів як передумова бюджетної децентралізації в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 5. С. 69–80.
7. Менджул М. В., Рогач О. Я. Децентралізація публічної влади та фінансове вирівнювання розвитку громад: європейський та національний досвід. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 87–90.
8. Нікітенко Л. О., Кондратенко В. І. Процес децентралізації та зміцнення місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер.: Право. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 132–136.
9. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15 липня 1997 р. № 452/97-вр. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/452/97-вр>.
10. Програма соціально-економічного розвитку Червононської селищної ради об'єднаної територіальної громади на 2017 рік: затверджена рішенням 17 сесії 7 скликання від 22 грудня 2016 р. URL: <http://chervonenska.gromada.org.ua/docs/24120>
11. Стратегія розвитку Новоборівської селищної об'єднаної територіальної громади до 2020 року. URL: http://rada.info/upload/users_files/04344601/73ece773d5880127b60a0dca47140189.pdf
12. Шубенко І. А. Пенсійне забезпечення членів особистих селянських господарств. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету*. 2016. № 2 (57), т. 2. С. 153–161.
13. Rodrigues-Rose, A., Kroiyer, A. Fiscal decentralization and economic growth in Central and Eastern Europe. *Growth and Change*. 2009. Vol. 40. No. 3. P. 387–417.
14. Makreshanska, S., Petrevsri, G. Decentralization and fiscal performance in Central and Eastern Europe. URL: <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/79630/>

REFERENCES

- "Analiz polozhen Koalitsiinoi ughody usferizemelnykh vidnosyn" [Analysis of the provisions of the Coalition Agreement in the field of land relations]. <http://zsu.org.ua/novosti/sobytiya1assotsiatsii/10515-analiz-polozen-koalitsijnij-ugodi-u-sferi-zemelnykh-vidnosin>
- "Kadastrova karta Ukrainy" [Cadastral map of Ukraine]. <http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta>
- Lunina, I. O. "Biudzhethna detsentralizatsiia: tsili ta napriamy reform" [Budget Decentralization: Goals and Directions of Reform]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 11 (2014): 61-75.
- [Legal Act of Ukraine] (1997). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/452/97-вр>
- Malyniak, B. S. "Detinizatsiia mistsevykh finansiv yak peredumova biudzhethnoi detsentralizatsii v Ukraini" [Reducing local finances as a prerequisite for budget decentralization in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2015): 69-80.
- Mendzhul, M. V., and Rohach, O. Ya. "Detsentralizatsiia publichnoi vlady ta finansove vyviniuvannia rozvytku hromad: yevropeyskyi ta natsionalnyi dosvid" [Decentralization of public authority and financial equilibrium of community development: European and national experience]. *Porivnialno-analitychne pravo*, no. 4 (2015): 87-90.
- Makreshanska, S., and Petrevsri, G. "Decentralization and fiscal performance in Central and Eastern Europe". <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/79630/>
- Nikitenko, L. O., and Kondratenko, V. I. "Protses detsentralizatsii ta zmitsnennia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini" [The process of decentralization and strengthening of local self-government in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Ser.: Pravo vol. 1, no. 32 (2015): 132-136.
- "Prohrama sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Chervonenskoï selyshchnoi rady obiednanoi terytorialnoi hromady na 2017 rik" [Program of socio-economic development of the Chervonensky village council of the united territorial community for 2017]. <http://chervonenska.gromada.org.ua/docs/24120>
- Rodrigues-Rose, A., and Kroiyer, A. "Fiscal decentralization and economic growth in Central and Eastern Europe". *Growth and Shange*. Vol. 40, no. 3 (2009): 387-417.
- "Robochi mistsia" [Working places]. [Upravlinnia ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblderzhadministratsii](http://agroprom.zt.gov.ua/index.php/news-apk/615-robochi-mistsia). <http://agroprom.zt.gov.ua/index.php/news-apk/615-robochi-mistsia>
- Shubenko, I. A. "Pensiine zabezpechennia chleniv osobystykh selianskykh hospodarstv" [Pension provision of members of private peasant farms]. *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho ahroekolohichnoho universytetu*. Vol. 2, no. 2 (57) (2016): 153-161.
- "Stratehiia rozvytku Novoborivskoi selyshchnoi obiednanoi terytorialnoi hromady do 2020 roku" [Development Strategy of Novoborivsky Village Integrated Territorial Community by 2020]. http://rada.info/upload/users_files/04344601/73ece773d5880127b60a0dca47140189.pdf
- Volokhova, I. S. "Problemy rozpodilu vydatkovykh povnova-zhen mizh rivniamy vlady v Ukraini" [Problems of allocating expenditure powers between levels of government in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 8 (2013): 55-63.